

Багато-кубітні системи

Лекція 3

21 лютого 2023

Система кубітів моделюється комплексним гільбертовим простором, що є тензорним добутком просторів для одиночних кубітів. Тобто, для n кубітів це простір розмірності 2^n :

$$H = \mathbb{C}^2 \otimes \mathbb{C}^2 \otimes \dots \otimes \mathbb{C}^2 = (\mathbb{C}^2)^{\otimes n} \simeq \mathbb{C}^{2^n}.$$

Стандартний базис такої системи це усі можливі тензорні добутки стандартних базисів $\{|0\rangle, |1\rangle\}$ по кожному з кубітів, тобто

$$|b_1 b_2 \dots b_n\rangle := |b_1\rangle |b_2\rangle \dots |b_n\rangle := |b_1\rangle \otimes |b_2\rangle \otimes \dots \otimes |b_n\rangle$$

для всіх можливих значень бітів b_i (всього буде 2^n комбінацій). Наприклад, для двох кубітів стандартним базисом буде

$$\{|00\rangle, |01\rangle, |10\rangle, |11\rangle\}.$$

Порядок базисних елементів відповідає порядку чисел $(b_1 b_2 \dots b_n)_2$ (тобто якщо розуміти це як двійковий запис). Також цей порядок узгоджений з добутком Кронекера.

Якщо кожен окремий кубіт перебуває у стані $|v_i\rangle \in \mathbb{C}^2$, то загальна система перебуває у стані, що є тензорним добутком:

$$|v\rangle = |v_1\rangle \otimes |v_2\rangle \otimes \dots \otimes |v_n\rangle.$$

Такий стан також називають *станом-добутком*.

Але ж будь-яка лінійна комбінація векторів (суперпозиція) також є вектором у $(\mathbb{C}^2)^{\otimes n}$.

Лінійні комбінації, взагалі кажучи, не є тензорними добутками.

Типовий приклад – це *стан Белла* двох кубітів:

$$\begin{aligned} \frac{1}{\sqrt{2}}(|00\rangle + |11\rangle) &\neq |v_1\rangle|v_2\rangle = (a_0|0\rangle + a_1|1\rangle) \otimes (b_0|0\rangle + b_1|1\rangle) \\ &= a_0b_0|00\rangle + a_0b_1|01\rangle + a_1b_0|10\rangle + a_1b_1|11\rangle. \end{aligned}$$

Стан, який не є станом-добутком, називають *заплутаним*.

Результатом вимірювання у стандартному базисі стану

$$|v\rangle = \sum_{\mathbf{b}=b_1 b_2 \dots b_n}^{2^n} \alpha_{\mathbf{b}} |b_1 b_2 \dots b_n\rangle, \quad \sum_{\mathbf{b}} |\alpha_{\mathbf{b}}|^2 = 1,$$

буде індекс $\mathbf{b} = b_1 b_2 \dots b_n$ з ймовірністю $|\alpha_{\mathbf{b}}|^2 = |\langle b_1 b_2 \dots b_n | v \rangle|^2$, при цьому система перейде у новий стан $|b_1 b_2 \dots b_n\rangle$.

Аналогічно для вимірювань в інших базисах.

Наприклад, ймовірності при вимірюванні стану Белла $\frac{1}{\sqrt{2}}(|00\rangle + |11\rangle)$ будуть

$$p_{00} = \frac{1}{2}, \quad p_{01} = 0, \quad p_{10} = 0, \quad p_{11} = \frac{1}{2}.$$

Унітарні перетворення. Добутки унітарних.

Унітарні перетворення на $(\mathbb{C}^2)^{\otimes n}$ це матриці U , що задовольняють $U^\dagger U = I$, тобто $U^{-1} = U^\dagger$. Наприклад, добуток

$$U = U_1 \otimes U_2 \otimes \dots \otimes U_n$$

є унітарним, де U_i це однокубітні унітарні матриці.

Результатом дії такої операції на стан-добуток $|v_1\rangle|v_2\rangle\dots|v_n\rangle$ буде стан-добуток $U_1|v_1\rangle \otimes U_2|v_2\rangle \otimes \dots \otimes U_n|v_n\rangle$.

Звідси випливає, що дія такої операції на заплутаному стані завжди буде заплутаний стан (оскільки обернене перетворення до унітарного є унітарним).

Оскільки

$$\begin{aligned} U_1 \otimes U_2 \otimes \dots \otimes U_n = \\ U_1 \otimes I \otimes \dots \otimes I \cdot \\ \cdot I \otimes U_2 \otimes \dots \otimes I \cdot \\ \cdot I \otimes I \otimes \dots \otimes U_n \end{aligned} \tag{1}$$

то таку унітарну операцію можна розуміти як послідовність однокубітних перетворень (причому порядок не важливий).

Унітарні перетворення. Перестановки базису.

Будь-якій перестановці 2^n елементів стандартного базису відповідає перестановочна матриця. Такі матриці є унітарними. Для одного кубіту існує єдина нетотожна перестановочна матриця, це $X = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}$. Для двох кубітів перестановочних матриць буде вже $4! = 24$. Особливою серед них виділяють матрицю CNOT (або ж CX):

$$\text{CNOT} = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 1 & 0 \end{pmatrix},$$

яка діє за правилом $\text{CNOT}|00\rangle = |00\rangle$, $\text{CNOT}|01\rangle = |01\rangle$,
 $\text{CNOT}|10\rangle = |11\rangle$, $\text{CNOT}|11\rangle = |10\rangle$.

Також її можна записати як

$$\text{CNOT} = |0\rangle\langle 0| \otimes I + |1\rangle\langle 1| \otimes X.$$

Унітарні перетворення. Перестановки базису.

Матрицю CNOT неможливо представити як тензорний добуток двох унітарних, тобто

$$\text{CNOT} \neq U_1 \otimes U_2$$

Подіємо матрицею CNOT на стан-добуток $|+\rangle|0\rangle$. Отримаємо

$$\text{CNOT}|+\rangle|0\rangle = \frac{1}{\sqrt{2}}\text{CNOT}(|00\rangle + |10\rangle) = \frac{1}{\sqrt{2}}(|00\rangle + |11\rangle),$$

тобто стан Белла, який є заплутаним.

Також окремо виділяють SWAP матрицю

$$\text{SWAP} = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix},$$

що міняє місцями значення бітів у двійковому позначенні базису. Більше того, для будь-яких станів-добутків вона міняє місцями стани кубітів, тобто $\text{SWAP}|v\rangle|u\rangle = |u\rangle|v\rangle$.

Але вона також не є тензорним добутком двох унітарних.

Для трьох кубітів серед перестановочних матриць виділяють матрицю Тоффолі, яку позначають $CCNOT$ або ж CCX :

$$CCNOT = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 \end{pmatrix}$$

Вона змінює значення третього біту лише коли перші два одинички, тобто

$$CCNOT|110\rangle = |111\rangle, CCNOT|111\rangle = |110\rangle.$$

Для перестановки π чисел $\{1, 2, \dots, n\}$ можна визначити SWAP_π , що діє на просторі n кубітів, через

$$\text{SWAP}_\pi |b_1 b_2 \dots b_n\rangle = |b_{\pi(1)} b_{\pi(2)} \dots b_{\pi(n)}\rangle$$

по всіх наборах значень бітів b_i .

Для неї також виконується

$$\text{SWAP}_\pi |v_1\rangle |v_2\rangle \dots |v_n\rangle = |v_{\pi(1)}\rangle |v_{\pi(2)}\rangle \dots |v_{\pi(n)}\rangle$$

для будь-яких однокубітних станів $|v_i\rangle$.

Також в деяких задачах зручно оперувати діагональними унітарними матрицями, що мають вигляд

$$U = \begin{pmatrix} u_{1,1} & 0 & \dots & 0 \\ 0 & u_{2,2} & \dots & 0 \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 0 & 0 & \dots & u_{2^n,2^n} \end{pmatrix}$$

де $|u_{i,i}| = 1$.

І хоча їх дія на базисні стани фізично не відчутна, бо

$$U|b_1 b_2 \dots b_n\rangle = u_{\mathbf{b},\mathbf{b}}|b_1 b_2 \dots b_n\rangle,$$

але дія на суперпозицію базисних векторів вже є суттєвою, загалом.

Будь-яку унітарну матрицю U на n кубітах можна реалізувати як добуток

$$U = U_1 U_2 \dots U_k$$

де кожне U_i це або однокубітна операція, або *CNOT*.

- 1 Маємо доступ до n кубітів у стані $|init\rangle = |00\dots 0\rangle$
- 2 Можемо подіяти унітарним перетворенням U
- 3 Після чого виміряти стан $|final\rangle = U|init\rangle$ у стандартному базисі

Як це використати?

Змішаним станом на системі H називається ймовірністний розподіл на (чистих) станах на H . Наприклад, для дискретного розподілу це буде множина пар $\{(|v_i\rangle, p_i)\}$, де $|v_i\rangle \in H$ це деякі чисті стани, а p_i це відповідні ймовірності, $p_i \geq 0$, $\sum_i p_i = 1$.

Результат вимірювання змішаного стану задовільняє правилу повної ймовірності. Тобто, при вимірюванні у базисі $\{|u_j\rangle\}$ результатом буде мітка u_j з ймовірністю

$$r_j = \sum_i p_i |\langle v_i | u_j \rangle|^2,$$

при цьому змішаний стан перейде у чистий стан $|u_j\rangle$.

Для змішаного стану вводять поняття *матриці густини*:

$$\rho = \sum_i p_i |v_i\rangle\langle v_i|.$$

Виявляється, що змішані стани неможливо відрізнити фізично, якщо у них однакові матриці густини. При цьому матриця густини повністю описує змішаний стан. Наприклад, при вимірюванні ρ у базисі $\{|u_j\rangle\}$ результатом буде мітка u_j з ймовірністю

$$r_j = \text{Tr}(\rho |u_j\rangle\langle u_j|) = \langle u_j | \rho | u_j \rangle.$$

Унітарна ж дія U переводить ρ у матрицю густини $U\rho U^\dagger$.

Для тензорного добутку двох гільбертових просторів $H_1 \otimes H_2$ існує поняття часткового сліду.

Частковий слід по другій системі це лінійний оператор $\text{Tr}_2 : L(H_1 \otimes H_2) \rightarrow L(H_1)$, який на матрицях виду $A \otimes B$ діє як

$$\text{Tr}_2(A \otimes B) = A \text{Tr}(B),$$

а на всіх інших матрицях – по лінійності. Альтернативно, його дію на матрицю $M \in L(H_1 \otimes H_2)$ можна записати як

$$\text{Tr}_2(M) = \sum_i I \otimes \langle i | \cdot M \cdot I \otimes | i \rangle,$$

де $\{|i\rangle\}$ це базис H_2 .

Частковий слід від матриці густини описує *редукований* стан системи. Тобто, якщо ρ це матриця густини на $H_1 \otimes H_2$, то $\text{Tr}_2(\rho)$ це буде якась матриця густини на H_1 , яка повністю описує стан на першій підсистемі.

Зауважимо, що взагалі кажучи,

$$\rho \neq \text{Tr}_2(\rho) \otimes \text{Tr}_1(\rho).$$

